

УДК 34:004.8

DOI DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8049/2022-2-4>

ПРАВОВІ ТА ЦІННІСНІ ОСОБЛИВОСТІ ФЕНОМЕНУ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЯК ЕЛЕМЕНТУ ПРАВОВОЇ ДІЙНОСТІ

Кронівець Т.М., к.ю.н.,
завідувач кафедри фундаментальних і приватно-правових дисциплін
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

Тимошенко Є.А., аспірантка
Державна наукова установа «Інститут інформації, безпеки і права
Національної академії правових наук України»

Стаття присвячена розгляду проблематики штучного інтелекту як окремої правової категорії. Визначено соціально-ціннісні аспекти штучного інтелекту, сфери його застосування, проаналізовано проекти вітчизняних нормативних актів у сфері застосування штучного інтелекту, визначено основні особливості готовності правового механізму до імплементації штучного інтелекту.

Ключові слова: *штучний інтелект, правовий механізм, технології, суб'єкт.*

Kronivets T.M., Tymoshenko Ye.A. LEGAL AND VALUE PARTICULARITIES OF THE PHENOMENON OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE AS AN ELEMENT OF LEGAL REALITY

The article is devoted to the consideration of artificial intelligence as a separate legal category. The socio-valuable aspects of artificial intelligence, its scope of application are defined, drafts of domestic regulatory acts in the field of artificial intelligence are analyzed, the main features of the readiness of the legal mechanism for the implementation of artificial intelligence are determined.

At the legislative level, as well as in the process of forming ideological directions of the legal policy of regulating relations regarding artificial intelligence, we consider the need to take into account the importance of artificial intelligence as a factor of changes in many processes of general societal importance proven.

Artificial intelligence has a place as a new idea in the philosophical and legal dimension and a specific legal phenomenon. Its research can and should take place in a complex combination of approaches from various fields and aspects of the relevant subject. It is necessary to proceed from the difference between the desired value orientations and the realities of the formation of artificial intelligence technologies, which leads to the conclusion about: the relentless development of AI technologies and the spread of the use of its individual systems and algorithms; high rates of development of artificial intelligence technologies as one of the main factors of its popularization; the need to ascertain the unreadiness of many legal mechanisms for the effective integration of artificial intelligence into social relations as an independent subject and (or) a fundamentally new structural element of such relations.

The adoption of the profile law "On artificial intelligence" will allow unifying legal definitions, creating a clear structure of legal relations, defining specifics of offenses and specifics of liability in the field of artificial intelligence.

Key words: *artificial intelligence, legal mechanism, technology, subject.*

Постановка проблеми. Глибинна інтеграція штучного інтелекту до структури більшості суспільних відносин та процесів спричиняє ускладнення у категоріальному визначенні його змісту, а отже і у розробці оптимальних алгоритмів правового впливу на вказані процеси. Штучний інтелект (Далі – ШІ) не лише стає незамінним інструментом з точки зору функціональної цінності, але повністю змінює парадигму визначення власної функціональної природи та навіть суспільної ніші. І хоча не в ідеальному стані перебувають механізми правового регулювання відносин щодо застосування технологій штучного інтелекту, технологічний вимір розвитку ШІ відзначається значними зрушеннями. Це дозволяє демонструвати системам ШІ такі темпи прогресу та практичні результати, що де-факто все більшого поширення набуває ідея визначення правового статусу штучного інтелекту як специфічного суб'єкту правових відносин, породжуючи ідею його соціалізації [1]. Втім, ефективна адаптація новоутворених реалій правової сфери, що їх породжує високий

ступінь розвитку технологій ШІ та послідовні зміни усталених організаційних механізмів, зустрічає на своєму шляху низку актуальних викликів. Так, проблематика штучного інтелекту сама по собі видається важливим об'єктом для вивчення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичну основу дослідження склали роботи таких науковців, як А. М. Т'юрінг, Е. Ченг, Ф. Розенблат, О.А. Баранов, О.Ю. Бусол, М.В. Карчевський, К.О. Кошелева, Д. Кушерець, М. Хмара, Д.І. Махненко, О.В. Костенко, Л.С. Сікора, Ю.Г. Міюшкович, І.О. Малець, Л.О. Нікітіна, С.О. Нікітін, О.І. Піжук, А.К. Погореленко, Г.А. Прохазка, О.Е. Радутний, С.О. Сабуря.

Постановка мети і завдань. Метою статті є виявлення особливостей розвитку штучного інтелекту як окремої правової категорії в умовах глобалізаційних змін, для чого потрібно вирішити такі дослідницькі задачі:

1) окреслити сфери соціальної дійсності, в яких застосовуються здобутки штучного інтелекту, з метою окреслення меж правового регулювання цієї правової категорії;

2) дослідити поняття та юридичну природу штучного інтелекту;

3) довести необхідність трансформаційних змін правової дійсності та виокремлення проблеми штучного інтелекту в правовому полі.

Основна проблематика дослідження. Визначимо основні напрями даної статті в межах таких блоків питань.

1. *Невпинність розвитку технологій ШІ та поширення застосування його окремих систем та алгоритмів.* Розглядаючи соціально-ціннісні основи штучного інтелекту, автор виходить із розгляду ШІ як самостійного впливового чинника реформування суспільних інститутів, зміни суспільних процесів та структури окремих галузей. У даному контексті передусім враховано високі темпи автоматизації багатьох напрямів виробництва, виникнення нових напрямів в інформаційній, аналітичній та іншій діяльності із залученням технологій ШІ. Необхідно також брати до уваги і негативні наслідки, як-от скорочення робочих місць, зниження попиту на цілі професійні спеціальності тощо.

Отже, стикаючись із будь-якими викликами чи теоретичними дилемами при дослідженні штучного інтелекту, маємо враховувати багатогранність ШІ як об'єкта для розгляду. Так, аналізуючи доцільність та об'єктивність регулятивних механізмів (зокрема обмежувального характеру), насамперед слід врахувати значущість дивідендів від застосування технологій ШІ для практично будь-якого їх користувача. Таким чином, перетворення системи обмежувальних правових приписів на засіб протидії суспільному інтересу та високому економічному попиту видається контрпродуктивною ідеєю.

На відміну від категорій товарів, послуг, технологій, що традиційно підлягають посиленому правовому контролю або повністю вилучені з цивільного обігу (зброя, наркотичні речовини, стратегічні об'єкти та галузі тощо), будь-яке новітнє для усталених інститутів права та держави явище має бути піддане ретельному правовому аналізу.

Так, будь-яким імперативним крокам законодавця чи правоохоронних механізмів держави щодо застосування технологій штучного інтелекту у різних сферах діяльності має передувати інформування суспільства щодо ґрунтовності подібних рішень. В контексті поширення регуляторної політики держави щодо застосування досягнень ШІ у професійній діяльності показовим видається процес соціального діалогу. Так, зазначимо, що продуктивний та безконфліктний соціальний діалог щодо правового втручання у процеси розвитку, розробки, поширення та застосування технологій штучного інтелекту може ґрунтуватись не лише на законодавчо визначених принципах [2], але і на засадах економічної доцільності, інформаційного забезпечення та урахування основоположних складових частин законних інтересів усіх суб'єктів правовідносин щодо ШІ. Приклади подібних кроків вже спостерігаються у вітчизняній практиці [3; 4].

У даному пункті дослідження зазначимо, що як на законодавчому рівні, так і у процесі формування ідейних напрямів правової полі-

тики регулювання відносин щодо штучного інтелекту доведеною вважаємо необхідність урахування значення штучного інтелекту як фактору змін у багатьох процесах, що мають загальносуспільне значення. Недоцільно ігнорувати також високий попит на окремі технології ШІ.

2. *Високі темпи розвитку технологій штучного інтелекту як один з головних чинників його популяризації.* Наведена вище аргументація та приклади сфер застосування штучного інтелекту достатньо очевидним роблять висновок про важливе місце технологій ШІ у багатьох процесах. З викладеного випливає і самоочевидна популярність тренду на залучення прогресивних інформаційних технологій. Серед яких ШІ посідає сьогодні провідне місце.

Розвиток технологій штучного інтелекту виступає одночасно джерелом значних сподівань та високих, хоча й нечітко сформульованих ризиків. Перспективи ШІ також називають найрізноманітніші, хоча нерідко вчені вдаються до висловлення конкретних прогнозів, на яких, зокрема, засновується інвестиційний клімат галузі або у відповідність до яких призводять напрямки державної політики.

Так, зустрічаємо висновки, що через високу ефективність, зручність та оптимізацію багатьох процесів ШІ набуватиме масштабного поширення. Зокрема, дослідження окремих компаній дає підстави очікувати зростання долі ШІ у робочому процесі до 50% у практиці Індії та Китаю [5].

3. *Необхідність констатації неготовності багатьох правових механізмів до ефективної інтеграції штучного інтелекту до суспільних відносин як самостійного суб'єкта та (або) принципово нового структурного елементу таких відносин.* У правовому полі дане питання є одним із найбільш гострих, а філософсько-правовий вимір вказаної проблеми нараховує численні напрацювання вчених щодо вдосконалення механізму правового регулювання правовідносин щодо штучного інтелекту та перспектив його інтеграції у їх структуру в якості окремого суб'єкта.

Наявні правові зрушення, як-от затвердження Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні [6], що стала найбільш вагомим законодавчим рішенням у розглядуваній сфері, або Національна стратегія розвитку штучного інтелекту в Україні 2021–2030 [7], яка не отримала практичного втілення, що виступають лише першими кроками на шляху розбудови масштабної державної стратегії та комплексної моделі правового забезпечення ШІ.

Відповідно до означених вище документів штучний інтелект визначається як організована сукупність інформаційних технологій, із застосуванням якої можливо виконувати складні комплексні завдання шляхом використання системи наукових методів досліджень і алгоритмів опрацювання інформації, отриманої або самостійно створеної під час роботи, а також формувати та використовувати власні бази знань, моделі прийняття рішень, алгоритми роботи з інформацією та визначати способи досягнення поставлених завдань [7]. Однак це визначення фрагментарне і не

охоплює багато аспектів штучного інтелекту, зокрема штучної свідомості.

Розглянута в даному пункті проблематика, на думку втора, влучно підкреслюється тезою Д. Грицай, яка зазначає, що виникають сумніви у ексклюзивній дієвості права як такого регулятора відносин у сфері ШІ, що міг би вважатись найбільш дієвим засобом правового регулювання серед інших соціальних норм. Так, спектр суто правових можливостей авторка пропонує доповнювати ефективними змінами у системі освіти, своєчасною адаптацією законодавства до актуальних реалій, що сприятиме перетворенню ШІ із чергового виклику для людства у сфері зайнятості на спосіб вирішення проблем [8].

Висновки. Сьогодні слід констатувати, що штучний інтелект має місце як новітня ідея у філософсько-правовому вимірі та специфічний правовий феномен. Його дослідження може та повинно відбуватись у комплексному поєднанні підходів різних галузей та аспектів відповідної тематики. Слід виходити з різниці між бажаними ціннісними орієнтирами та реаліями становлення технологій штучного інтелекту, що підводить до висновку про: невинність розвитку технологій ШІ та поширення застосування його окремих систем та алгоритмів; високі темпи розвитку технологій штучного інтелекту як один з головних чинників його популяризації; необхідність констатації неготовності багатьох правових механізмів до ефективної інтеграції штучного інтелекту до суспільних відносин як самостійного суб'єкта та (або) принципово нового структурного елементу таких відносин. Із наведеного випливає необхідність конкретних законодавчих змін щодо розвитку правової природи штучного інтелекту. Прийняття профільного закону «Про штучний інтелект» дозволить уніфікувати правові дефініції, створити чітку структуру правовідносин, визначити

особливості правопорушень та особливості відповідальності у сфері штучного інтелекту.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Карчевський М.В. Правове регулювання соціалізації штучного інтелекту. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2017. Вип. 2. С. 99–108. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Vlduvs_2017_2_13.
2. Про соціальний діалог в Україні : Закон України від 23.12.2010 № 2862-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2862-17#Text>.
3. Повідомлення про проведення публічного громадського обговорення проекту розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні» / Міністерство та Комітет цифрової трансформації України. URL: <https://thedigital.gov.ua/regulations/povidomlennya-pro-provedennya-publichnogo-gromadskogo-obgovorennya-proyektu-rozporjadzhennya-kabinetu-ministriv-ukrayini-pro-shvalennya-konceptiyi-rozvitku-shtuchnogo-intelektu-v-ukrayini>.
4. Долучайтесь до обговорення Концепції розвитку сфери штучного інтелекту в Україні / Міністерство та Комітет цифрової трансформації України. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/doluchaytes-do-obgovorennya-kontseptsii-rozvitku-sferi-shtuchnogo-intelektu-v-ukraini>.
5. Поява та перспективи розвитку штучного інтелекту. Державний Університет Телекомунікацій. 2020. URL: https://dut.edu.ua/ua/news-1-576-8835-poyava-ta-perspektivi-rozvitku-shtuchnogo-intelektu_kafedra-shtuchnogo-intelektu.
6. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні. Розпорядження Кабінету міністрів України від 02.12.2020 № 1556-р / Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-r#Text>.
7. Національна стратегія розвитку штучного інтелекту в Україні 2021–2030 / Міністерство освіти і науки України Національна академія наук України. URL: <https://www.naiu.kiev.ua/images/news/img/2021/06/strategiya-110621.pdf>.
8. Грицай Д. Розвиток штучного інтелекту як новий виклик для людства у сфері зайнятості. *Юридичний вісник*. № 3. 2018. С. 97–102.